

TITULKOVÁNÍ POŘADŮ V ČESKÉ TELEVIZI PODLE ZÁKONA A V PRAXI

Věra STRNADOVÁ

Komise pro skryté titulky při Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP)
Expertní skupina pro titulkování při Evropské federaci nedoslýchavých (EFHOH)

Anotace: Tento příspěvek má za cíl ukázat praktické důsledky nejasného znění vysílacího zákona č. 231/2001 Sb., o vysílání ve znění pozdějších předpisů. Nejednoznačně definované zákonné ustanovení může vést k použití nepřiměřených metod výpočtu, čímž jsou zkreslovány informace o plnění zákonné povinnosti titulkování vysílaných pořadů pro osoby se sluchovým postižením.

Nepřiměřená metoda výpočtu

Dle § 32 odst. 2 zákona č. 231/2001 Sb., o vysílání, je provozovatel celoplošného televizního vysílání ze zákona povinen opatřit alespoň 70 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky a alespoň 2 % vysílaných pořadů vyrobít v českém znakovém jazyce nebo simultánně tlumočit do českého znakového jazyka pro osoby se sluchovým postižením a dále je povinen zpřístupnit alespoň 10 % vysílaných pořadů pro osoby se zrakovým postižením. Vysílací zákon neobsahuje jasné ustanovení, jak se má plnění výše uvedených povinností počítat, ani není určeno, v jakém časovém horizontu je daná povinnost platná (zda je provozovatel povinen toto procentuální zastoupení naplnit v horizontu dne, týdne, měsíce, čtvrtletí, či například roku).

Z toho pramení nejasnosti týkající se metod výpočtu. Zatímco ostatní televize u nás i v zahraničí počítají plnění z časového rozsahu odvysílaných pořadů, Česká televize preferuje výpočty založené na "kusovém" počtu pořadů. 70 % počtu pořadů však nevystihuje přesně též časový rozsah odvysílaných pořadů.

Jako příklad rozdílnosti výsledků u obou metod výpočtu (z počtu a z časového rozsahu odvysílaných pořadů) lze uvést procentní podíl titulkovaných pořadů vysílaných na ČT1 dne 31. 1. 2012 v době od 12.00 do 20.00 hodin. Jednalo se o 14 pořadů, z toho u 11 pořadů bylo uvedeno, že jsou opatřeny skrytými titulky. Početili jsme jak nominální počet pořadů, tak i přesnou stopáž¹ odvysílaných pořadů.

Výsledky podle počtu a podle časového rozsahu odvysílaných pořadů se vzájemně lišily takto:

Porovnání	počet	podíl z počtu	čas v minutách	podíl z času
se skrytými titulky	11	79 %	214,11	47,36 %
bez titulků	3	21 %	238,00	52,65 %

Tab. 1: Ukázka rozdílu měření z počtu a z času

Souhrn časového rozsahu tří neotitulkovaných pořadů, které trvají celkem 238 minut, je vyšší než souhrn jedenácti otitulkovaných pořadů trvajících celkem 214,11 minut.

Přitom jeden z výše uvedených tří pořadů, který ČT zahrnuje mezi titulkované, ve skutečnosti neobsahuje ani jediný titulek. Jedná se o pořad „Počasí ve světě“. (Ani další pořady týkající se předpovědi počasí neobsahují skryté titulky, ač jsou takto prezentovány.) Výsledné procento časového rozsahu vysílaných titulkovaných pořadů titulků je tedy ve skutečnosti ještě nižší.

Organizace hájící práva osob se sluchovým postižením nemohou souhlasit s metodou, ve které třeba i jednonutová relace je postavena na roveň dvouhodinovému celovečernímu pořadu.

¹ Zdroj dat: <http://www.ceskatelevize.cz/services/programme/xml/schedule.php?user=test&date=31.01.2012&channel=ct1>

17:30	Černé ovce
13:02 min.	Nebojte se bojovat za svá práva - pomůžeme vám! Reportáže, testy, rady Dokument ST
17:55	Počasí v Evropě
3:20 min.	Zprávy ST
18:00	Události v regionech
25:00 min.	Zprávy ST
18:25	Taxik
24:00 min.	Zábavný soutěžní pořad. Aleš Háma řídí jediné taxi, kde vám zaplatí Zábava ST
18:54	Události za okamžik a počasí
6:10 min.	Zprávy ST
18:59	Události
42:00 min.	Zprávy ST
19:40	Branky, body, vteřiny
10:10 min.	Sport ST

Každý z níže uvedených sedmi krátkostopážních pořadů má z hlediska počtu stejnou hodnotu jako celovečerní film. Počet ovšem nevystihuje časový rozsah odvysílaných pořadů. Počet pořadů = 7, ale všechny dohromady trvají jen 2 hodiny.

← Tento kratinký pořad nemá skryté titulky, ale je přesto veden jako pořad otitulkovaný (a počítán do počtu stejně jako celovečerní film).

← Tento pořad byl zařazen místo dřívějšího Počasí (před Událostmi), obsahuje jen pár úvodních titulků (zbytečně "zvoucí" k Událostem), jen aby to včetně toho hlášení počasí bez ST mohlo být počítáno celé jako pořad se ST.

Obr. 1: Součet sedmi krátkostopážních pořadů představuje pouze dvouhodinový časový rozsah vysílání.

Výše uvedené příklady jsou prezentovány jen na části celodenního vysílání. Účelem bylo ukázat, že v případě krátkostopážních pořadů je výhodnější vycházet z nominálního počtu, nikoliv z časového rozsahu odvysílaných pořadů. Výpočet plnění v nominálním počtu odvysílaných pořadů tedy byl pro Českou televizi velmi výhodný v letech 1997 až 2000, kdy bylo uzákoněno nízké povinné procento titulkování (25 %). Tehdy byly skrytými titulky přednostně opatřovány zejména krátké pořady - zpravodajství a krátké dokumenty, takže povinná procenta rychle nabíhala a byla nejen snadno plněna, ale i vysoce překračována, například z počtu odvysílaných pořadů vycházely hodnoty 33 %, avšak z hlediska časového rozsahu pouze 7 %.

Situace se změnila v roce 2000, když byla uzákoněna povinnost zpřístupnit 70 % pořadů. Rozsah povinnosti titulkovat přesahoval vysílání dokumentů a zpráv, takže musely být titulkovány i delší pořady, díky nimž se číselné rozdíly mezi počtem a časovým rozsahem odvysílaných pořadů opatřených skrytými titulky postupně stíraly a časově výhodnější byly samozřejmě pořady dlouhotrvající. Jen u krátce trvajících pořadů je výpočet podle počtu stále ještě výhodný (což je patrné na tam, kde jsou vysílány krátkostopážní titulkované pořady).

Rok 2011	ČT1		ČT2		ČT24		ČT4	
	počet	čas	počet	čas	Počet	Čas	počet	Čas
Skryté titulky	59,0 %	60,9 %	72,1 %	73,3 %	21,8 %	25,3 %	3,7 %	2,3 %
Skryté titulky živě	13,7 %	8,6 %	0	0	27,0 %	22,1 %	0,1 %	0,1 %

Tab. 2: Porovnání celoročních hodnot skrytých titulků v roce 2011 dle počtu a dle času

„Kusové“ počítání plnění povinnosti titulkovat se vymyká zvyklostem v Evropě. Z průzkumu Evropské federace nedoslýchavých (EFHOH), kterého se účastnilo 17 evropských států, je zřejmé, že žádná jiná země v současné době nepoužívá za měrnou statistickou jednotku pouhý nominální počet pořadů. Vysílání pořadů je naopak spojeno s časovými údaji, proto se procentuální podíl též vztahuje k celkovému časovému rozsahu odvysílaných pořadů. Je tomu tak i u všech ostatních poskytovatelů celoplošného vysílání v České republice. Zejména proto by měla analýza České televize zohledňovat nejen měrnou statistickou jednotku „kusovou“, ale v tomto smyslu i jednotku časovou.

V informacích zveřejněných Českou televizí na internetu by proto měl být uveden i výpočet ve vztahu k časovému rozsahu odvysílaných pořadů.

Otevřené titulky (pevná součást obrazu)

Otevřené titulky neslyšícím osobám nezprostředkují komplexní textovou informaci o obsahu uměleckého audiovizuálního díla tak jako titulky skryté. Neobsahují totiž zcela nepostradatelné oznamování zvukové složky děje a indikaci mluvcích mimo obraz. Protože však dosud nebylo přijato navrhované zákonné ustanovení, podle něhož se jako specifická úprava pro osoby se sluchovým postižením počítají pouze skryté titulky a pořady ve znakovém jazyce či do znakového jazyka překládané, jsou dle zákona dosud počítány do statistiky též otevřené titulky. V tomto dokumentu je uvádíme zvlášť.

Rok 2011	ČT1		ČT2		ČT24		ČT4	
údaje v %	počet	čas	počet	čas	počet	čas	počet	čas
otevřené titulky	0,3 %	0,1 %	2,7 %	6,4 %	19,4 %	1,4 %	0,2 %	0,3 %

Tab. 3: Porovnání celoročních hodnot skrytých titulků v roce 2011 dle počtu a dle času

Podle monitoringu, který provádí Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP), však nebyly na kanálech ČT24 a ČT4 nalezeny žádné pořady s otevřenými titulky, které by byly ve vztahu k obsahu právě vysílaného pořadu. Navíc žádný pořad na ČT24 a ČT4 nebyl v programových přehledech takto označen, ač obvykle pořady s otevřenými titulky označovány jsou. Nikdo z České televize dosud nebyl schopen podat nám uspokojivou informaci, které pořady na ČT24 nebo ČT4 byly opatřeny překladovými titulky. Nicméně tato čísla byla Českou televizí do povinného procenta titulkování též zahrnuta.

Vysílání „pořadů pro osoby se sluchovým postižením“ v ČT v roce 2011

Česká televize uvádí tyto souhrnné výsledky podílů „pořadů pro osoby se sluchovým postižením“ za rok 2011 (procento z počtu a procento z času):

ČT1		ČT2		ČT24		ČT4	
počet	čas	počet	čas	počet	čas	počet	čas
82,6 %	74,9 %	81,3 %	84,9 %	70,6 %	50,5 %	63,6 %	78,8 %

Tab. 4: Hodnoty prezentované Českou televizí jako „pořady pro osoby se sluchovým postižením“ za rok 2011.

Nejasná je již samotná formulace „pořady pro osoby se sluchovým postižením“. (Ostatní pořady tedy nejsou pro lidi se sluchovým postižením vhodné?)

Dle názoru organizací hájících zájmy osob se sluchovým postižením jsou přímo jim určeny, tj. pro ně vyráběny, pouze dva pořady, a to 5 dní v týdnu „Zprávy ve znakovém jazyce“ a dvakrát za měsíc „Televizní klub neslyšících“ plus reprízy. Ostatní pořady jsou určeny všem divákům a jsou osobám se sluchovým postižením prostřednictvím skrytých titulků či překladem do znakového jazyka pouze zpřístupňovány.

Výše uvedených čísel bylo dosaženo nekorektním přístupem České televize, která od roku 2009 uměle navyšuje statistické hodnoty tím, že do výpočtového základu zahrnuje i pořady, které pro osoby se sluchovým postižením nijak upraveny nebyly.

Umělé navyšování hodnot od roku 2009

Od roku 2009 změnila Česká televize metodiku vlastního statistického výpočtu v tom smyslu, že do výpočtů „pořadů pro osoby se sluchovým postižením“ účelově zařadila kategorii „grafika pro neslyšící“. Tato změna nebyla konzultována s Asociací organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, která jako oficiální partner České televize zastupuje cílovou skupinu osob se sluchovým postižením.

Jak je z následující tabulky patrné, nejvyšší podíl navýšení „grafikou pro neslyšící“ byl na ČT4:

ČT1		ČT2		ČT24		ČT4	
počet	čas	počet	čas	počet	čas	počet	čas
5,8 %	0,5 %	0,1 %	0,2 %	0	0	46,9 %	74,2 %

Tab. 5: Takzvaná „grafika pro neslyšící“ na jednotlivých kanálech.

Z profesionálního hlediska se jedná o terminologický pojem skutečně „úsměvný“. Takzvanou „grafikou pro neslyšící“ jsou míněny tabulky s časem a skóre při sportovních utkáních, které byly během přímých přenosů zobrazovány vždy a v žádném případě nejsou speciální úpravou pro osoby se sluchovým postižením. U sportu však stále ještě nejsou neslyšícím divákům dostupné potřebné informace od komentátora ani rozhovory moderátorů se sportovci, chybí též informace o novinkách, o případných změnách pravidel u jednotlivých sportů a podobně. Kromě sportovních zápasů jsou do této kategorie počítány loterie, Panorama. Dle sdělení České televize se do této kategorie počítají i předpovědi počasí, kde je část informací podávána graficky (nedostupný je však komentář moderátorů, kteří vysvětlují podrobnosti, navíc je matoucí, že tyto pořady jsou dosud ČT označovány jako pořady opatřené skrytými titulky).

Takzvané „krauly“ přinášející průběžně zpravodajství, které se svým obsahem netýkají přímo vysílaného pořadu, se dle informací z České televize do „grafiky pro neslyšící“ nepočítají. „Krauly“ a různé pohybující se nápisy či animované obrazce jsou mezi neslyšícími diváky velmi neoblíbené, protože jsou opticky velmi rušivé, překáží tedy při čtení skrytých titulků.

K pořadům „pro osoby se sluchovým postižením“ Česká televize počítá též pořady „beze slov“, tedy relace pouze vizuální.

ČT1		ČT2		ČT24		ČT4	
Počet	čas	počet	čas	počet	čas	počet	čas
1,3 %	0,2 %	2,5 %	3,4 %	0	0	10,5	0,8 %

Tab. 6: Množství pořadů „beze slov“, přičítaných k „pořadům pro osoby se sluchovým postižením“.

Ani pořady „beze slov“ však nejsou speciální úpravou pro osoby se sluchovým postižením.

Závěr

Dle vyjádření Lidie Best z Evropské federace nedoslýchavých je velmi důležité mít „silný“ zákon, kde jsou všechny povinnosti a podmínky kontroly určeny zcela jednoznačně. Pro kontrolu plnění vysílacího zákona je potřeba změnit český vysílací zákon tak, aby byl určen směrodatný způsob výpočtu plnění povinnosti vysílat skryté titulky. Zákon by měl zcela jednoznačně definovat, že plnění povinnosti opatřovat daný procentní podíl pořadů skrytými titulky se vztahuje k celkové stopáži odvysílaných pořadů, nikoliv k pouhému počtu odvysílaných pořadů. Do mediální legislativy je potřeba vnést i další změny, například aby byl kontrolním orgánům poskytován materiál včetně všech náležitostí, tedy i skrytých titulků.

Lze pochopit, že dosud není možné v České televizi opatřovat veškeré živé vysílání skrytými titulky, protože je zatím málo využívána moderní technologie založená na strojovém rozpoznávání řeči a stínových řečnicích. Využití této technologie však bude rozšiřováno, a tím se zákonná povinnost opatřovat vysílané pořady skrytými titulky postupně dorovná i v oblasti živého vysílání. Bylo by vhodné zvážit možnost odstranění tvrdosti zákona tak, že by se mohlo skryté titulkování počítat zvlášť u předtočených a u živě vysílaných pořadů. Po dohodě zástupců České televize se zástupci ASNEP by bylo možno při nejbližší novelizaci zákona iniciovat návrh, aby bylo u živě vysílaných pořadů stanoveno náběhové období s postupným zvyšováním povinného procenta na ČT4 například ze základu 20 % každý rok o 10 %, a to až do dohodnuté výše.

Ve prospěch ČT by se měla v novele zohlednit i situace týkající se pořadů, které neobsahují mluvené ani zpívané slovo, a jsou tedy mimo možnost titulkování. Tyto pořady by byly z výpočtového základu pro účely měření procentního podílu titulkovaných pořadů vyloučeny a nebyly by již započítávány ani do kategorie "pořadů s úpravou pro neslyšící", jako je tomu dosud a kam rozhodně nepatří.

Za těchto podmínek by předtočené pořady měly být titulkovány až do výše 90 - 100 % (čehož je v podstatě dnes již dosahováno).

Tato řešení by byla oboustranně výhodná a rozhodně korektnější než snaha České televize uměle navyšovat statistiky nebo vymýšlet nové kategorie, které jednak nemají z právního ani věcného hlediska žádnou relevanci, a zejména nejsou pro zmiňovanou cílovou diváckou skupinu žádným přínosem.

Zdroj dat:

<http://www.ceskatelevize.cz/services/programme/xml/schedule.php?user=test&date=31.01.2012&channel=ct1>

Výstupy z odd. analýzy programů a auditoria ČT

<http://tvprogram.idnes.cz/>